

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 156

מסכת בבא בתרא ס' ס"ו

בס"ד, ח' סיון תשס"ב

השבוע בגליון

- קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים
- מדוע אין מברכים על מצוות תוכחה?
- אכילת בשר עוף בתשעת הימים
- האם יש צורך ב"אמה על אמה" בירושלים העתיקה
- דף ס"ב התקוששו וקושו קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים
- "ראש הישיבה" אינו חוזר לכהונתו: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים"
- "התקוששו וקושו" אמר הנביא (צפניה ב/א), ומפסוק זה דרש ריש לקיש את הדרשה הידועה: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים". בסוגייתנו מסופר, שרב ינאי סירב להורות לאדם לקצוץ את אילנו שנטה לרשות הרבים, טרם קצץ הוא עצמו את אילנו שלו שנטה גם הוא לרשות הרבים, באומרו "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים".
- "ראש הישיבה" אינו חוזר לכהונתו: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים"
- אחרים, אינו משפט מליצי בלבד. הרדב"ז (שו"ת ח"י ב' אלפים ע"ח) מבאר, כי משום כך פוסק הרמב"ם ש"ראש הישיבה", הלא הוא ראש הסנהדרין, שחטא, אינו חוזר לתפקידו גם לאחר ששב בתשובה, בשונה מנושאי משרות ציבוריות אחרות, כחזן וכדומה, שאין מורידין אותם מגדולתם אם חטאו וחזרו בתשובה. זאת, מאחר שראש הסנהדרין הוא מנהיג הדור ותפקידו ליישר את העם לילך בדרך הישר ואמרו חכמינו "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשוט אחרים".
- משפט זה, אמרו חז"ל, יציב אדם מול עיניו בשעה שהוא עומד להוכיח את חברו ולקיים מצוות תוכחה, ויראה אם הוא בעצמו נקי מחטא זה (עיי' מלבי"ם ויקרא יט/ז), עד שאמר רבי טרפון (ערך ט/א), "תמיהני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה אם אמר לו טול קיסם מבין עיניך, אמר לו טול קורה מבין עיניך". כלומר, אין אדם יכול להוכיח את חברו, משום שעד שהוא מוכיחו על עוון קטן, עונה לו חברו טול אתה עוון גדול שבידך, "הלכך אין יכולין להוכיח שכולן חוטאים" (רש"י שם ד"ה "קיסים").
- מדוע אין מברכים על מצוות תוכחה? לא זו בלבד, אלא שה"אבודרהם" (ברכת המצוות ומשפטיהם), במנותו את המצוות אשר אין מברכים עליהם, מצווה מצווה ונימוקה עמה, מבאר, כי המוכיח את חברו אינו מברך על מצוות תוכחה, משום שאין בנמצא מי אשר יוכל להוכיח את חברו והוא עצמו נקי וחף מחטא ועוון.
- האם אמנם משום כך בטלה ונעקרה מן העולם מצוות תוכחה, שהיא מצוות עשה מן התורה? חלילה, אומר הגאון רבי יצחק וויס זצ"ל (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ד סי' פ') שליקט רבות מדברי רבותינו בנושא זה, והגיע למסקנה כי "כוונת דברי התנאים, רק לזרז את המוכיח, לקשט את עצמו תחילה", מאחר שאם אדם חוטא בעצמו, אשם הוא בכך שגם חברו חוטא שהרי אינו יכול להוכיחו.
- [מעניין לציין את דברי בעל "שבות יעקב" בפירושו "עיון יעקב" (על ה"עין יעקב"), שכפי שבימינו הדיינים הישועים בבית הדין אינם "מומחים", אך "שליחותיהם קעדינית", היינו הם דנים בשליחות תלמידי החכמים מן הדורות הקודמים שהיו ראויים לדון. כך גם אנו מצווים על מצוות תוכחה, בשליחות הדורות הקודמים אשר ראויים היו להוכיח את העוברים עברה...]

דבר העורך

מידותיו התרומיות של גדול בתורה
היה זה בשנת תשי"ז. שלטון הבריטים בארץ ישראל עמד על כרעי תרגולות, ובסוף דרכם הכבידו הללו את עולם על תושבי ארץ ישראל. עוצר לילי היה דבר של מה בכך, שהוטל על תושבי ירושלים חדשים לבקרים, ללא כל עילה מיוחדת. באותן שנים, שכן בירושלים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, בעל הספר "אבן האזל".

תלמידיו ומקורביו הרבים של הגאון ידעו, כי דבר לא ימנע בעדו להבין קטע קשה בדברי הרמב"ם, או סוגיה סבוכה אליה נקלע. כך באחד הלילות שבהם הוטל עוצר כללי על תושבי העיר, ישב ר' איסר זלמן בביתו ועיין ברמב"ם, ומשנתקל בקושיה חמורה, לבש את מעילו העליון ויצא את ביתו.

עוצר, או לא עוצר, רבי איסר זלמן צריך להבין את דברי הרמב"ם. כך, באישון ליל, צעד הגאון ברחובותיה השוממים של ירושלים, לעבר ביתו של אחד מקרובי משפחתו, אברך תלמיד חכם, אשר רבי איסר זלמן נהנה להשתעשע איתו בחכמת התורה.

בני ביתו של אותו תלמיד חכם נחרדו מעט לשמע הדפיקות על דלתם בעיצומו של העצר. תדהמתם אף גברה שבעתיים, כאשר נגלה לעיניהם קרובם הגאון, כשהוא טרוד ועסוק. תוך זמן קצר התברר להם, כי הגאון נתקל ברמב"ם קשה להבנה. הם לא היו זקוקים להסברים נוספים.

שעה ארוכה ישבו רבי איסר זלמן וקרובו, כשהם עוסקים בדברי הרמב"ם, ולאחר עיון עמוק העלה קרובו של הגאון סברה יפה, שהיה בה כדי להפסיק את דעתו של רבי איסר זלמן ולחקות את עוצמת הקושיה על דברי הרמב"ם. שמו טוב לב נפרד הגאון מבני הבית ויצא אל ביתו.

שנים ארוכות שחו קרוביו של הגאון בסיפור זה, שהעיד על השתוקקותו העצומה של רבי איסר זלמן ללימוד התורה, ועל אהבתו אליה שאינה יודעת גבולות ומיצרים.

לאחר תקופה ארוכה נודע להם חלקו השני של המעשה, שהדיינים בכפליים.

התברר, כי באותו יום אחר הצהריים, פגש בעל בית הדפוס את רבי איסר זלמן ובישר לו, כי בימים הקרובים הוא עומד להדפיס את ספרו "אבן האזל". היתה זו בשורה משמחת עבור הגאון שציפה כי כתביו יועלו על ספר המשך בעמוד הבא

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת
מר"ת
מלכה איינהורן ע"ה
ב"ר שאול צבי ז"ל
נלב"ע ח' סיון תש"ל
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו
פתח תקוה

לעילוי נשמת
הר"ר **בנימין נפחא** ז"ל
ב"ר משה ז"ל נלב"ע י' סיון תשמ"ח
ולע"נ בנו מורנו
הגה"ח **שמואל צבי**
קובלסקי ז"ל
נלב"ע כ"ג סיון תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת
הר"ר **זאב אפלבוים** ז"ל
ב"ר ישראל מנחם נלב"ע ו' סיון תשנ"ז
מר"ת **מרים אפלבוים** ע"ה
ב"ר מנחם הלוי יצ"ק ז"ל נלב"ע כ"ד סיון תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י ידידיו: משפחות **אפלבוים**, **גולדברגר**,
קרפל ומשפ' **דלפן** מונטריאול, קנדה

המשך מעמוד קודם

אותו לילה, ענין הגאון בכתב היד של חידושי תורתו, והגיהם בפעם האחרונה לפני מסירתם למדפיס. לפתע, חש הגאון, כי דבר מה אינו מתיישב לו כראוי. הוא שב ועלעל בין הדפים, ולאחר שעה קלה החליט במחשבתו, כי כתב יד זה אינו ראוי לצאת לאור עולם במצבו הנוכחי. לא. רבי איסר זלמן לא גילה טעות חמורה כל שהיא בחידושים ובביאורים שכתב. הוא גילה דבר אחר לחלוטין. בסוקרו את הדפים הוא הבחין, כי בין דבריו מוזכר שם של שני גיסים, תלמידי חכמים שהיו ממקורביו, שהעלו בפניו סברות יפות, ואילו גיסם השלישי, תלמיד חכם גם הוא, אינו מוזכר כלל.

היה לא תהיה, החליט הגאון, שחשש כי אי הזכרת שמו של תלמיד חכם זה, בעוד ששם של גיסיו מתנוסס בספר, תהווה פגיעה מסויימת בכבודו. עוד באותו לילה, בעיצומו של העושר, יצא הגאון אל ביתו של הגיס השלישי, הקשה בפניו קושיה חמורה על דברי הרמב"ם, דן עמו בעניין, ומשהעלה הלה סברה יפה, נחה דעתו של הגאון, אשר אף רץ לביתו והוסיף מאמר הלכתי נוסף לכתב היד, אשר בו מוזכר הגיס השלישי!!! לאורם נלך. לאורם של גדולי התורה שמהנהגם אנו למודים, כי התורה נוסכת בלומדיה עדינות נפש, שאין ניתן לרוכשה בשום דרך אחרת.

מן הראוי לסיים בדברי בעל "אורחות צדיקים" הכותב בהקדמה לספרו: "לכן יש להודיע לכל... וכשאין בידך מידות טובות - אין בידך תורה ומצוות, כי כל התורה תלויה בתיקון המידות..."

יהי רצון, שזוכה ללמוד בתורת ה' מתוך נחת והרחבה, ותהא התורה לנו סם חיים המרווה את שותיו ומנחילם עולמות נצח.

ברכת התורה העורך

ויראו ויקחו איש מטהו

מספר קוראים, ביניהם הרב חיים דוברוביצר מקריית אתא, הרב ישעיהו גרינצניג מבני ברק ועוד, העירונו בנוגע למאמר "החלפת מעילים בבית הכנסת" (גליון 154), כי "החזון איש" לא תלה מכתב זה בבית הכנסת, אלא שלחו לאדם אשר החליף עמו את המסל.

פנינים

דף ס/ב כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה

הבצל, הדמעות והחכם...

"כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה". בהקשר לכך היה מספר רבי שלום שבדורן זצ"ל משל נפלא.

יהודי יצא לסיור בעירו והבחין בשכנו העומד בביתו ומקלף בצל, תוך שענינו זולגות דמעות עקב חריפות הבצל. ריחם היהודי על שכנו, אך ניחם את עצמו, כי שכנו יבוא על שכרו בארוחה שבה יאכל בצל זה. המשך היהודי בניסיונו והגיע לבית מלון, שם ראה מספר אנשים עומדים בצוואת ומקלפים כמות עצומה של בצלים. גם הם הזילו דמעות כמים, אך ידוע ידע ידידיו, כי לבטח לעת ערב שמחה עצומה תשרור בבית זה. שהרי אם מכינים כמות כה גדולה של בצלים, היא מיועדת עבור מספר רב של סועדים.

כך גם אנו, עם ישראל. רבבות נחלי דמעה נשפכו מארובות עינינו. סבל ויסורים רבים היו מנת חלקנו, אך החכם ידע ויבין, כי כל אלו הכנה הם לסעודה הגדולה המוכנה לעתיד לבא.

דף ס/ב שלא לאכול בשר

זכויות פורחות...

פעם, כן מספרים, הלך רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זצ"ל ביום תשעה באב לאסוף כסף לצדקה. כאשר נכנס רבי לוי יצחק לאחד הבתים, מצא לתמהונו אנשים קלי דעת, היושבים בסעודה ואוכלים בשר עוף בעיצומו של הצום.

אמר להם הצדיק - "תמהני, אם עכשיו אתם אוכלים את העופות, איפה תקחו 'כפרות' בערב יום הכיפורים?...!" ("סיפורי חסידים" מועדים עמ' 430)

המשך מעמוד קודם

תענית (וכו'), תקנו חז"ל שאין לאכול בשר בסעודה המפסקת בערב תשעה באב. בימינו מחמירים שלא לאכול בשר גם בימים שלפני תשעה באב, כפי הדעות והמנהגים השונים המובאים ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' תקנ"א). הגאון מוילנא (שם סעי' ט') מציין את גמרתנו כמקור למנהגים אלו. שכן, מדברי גמרתנו האומרת שאין לתקן גזירות שהציבור אינו יכול לעמוד בהן, משמע, כי אין מניעה מתיקון גזירות לתקופות קצרות שהציבור יכול לעמוד בהן.

מאחר שבגמרתנו מבואר, שהאיסור לאכול בשר נבע מהפסקת הקרבת קרבנות בבית המקדש, לכאורה, אין להמנע כי אם מאכילת בשר בקר, שהרי, כידוע, מעולם לא הוקרבו תרנגולים על גבי המזבח.

אלא שמדברי הראשונים עולה כי לגזירה זו היה טעם נוסף, והוא - שלא להרבות בשמחה. שהנה, פסק ה"אבי העזרי" (טור או"ח סי' תקנ"ב), כי אין להמנע מאכילת בשר עוף, משום שאין שמחה אלא בבשר בקר וביין. אולם, הטור (שם) חולק עליו וסובר כי עקב הטעם של האבלות בתקנה זו, יש גם להמנע מאכילת בשר עוף. אולם, הב"ח (שם) כתב, כי אדם המתקשה באכילת מאכלי חלב, יאכל בשר עוף וכן פסק ה"מגן אברהם" (או"ח סי' תקנ"א ס"ק כ"ח והובא ב"משנה ברורה" שם ס"ק ס"ד).

דף ס/ב אמה על אמה

האם יש צורך ב"אמה על אמה" בירושלים העתיקה

בסוגייתנו מבואר שמשחרב בית המקדש תקנו חכמים שבכל דבר שמחה ימנעו מעט זכר לחורבן, כדברי הפסוק (תהילים קל"ה, ו) "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני... אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי". לפיכך, תקנו שאדם המסייד את ביתו צריך לשייר אמה על אמה ללא סיד, זכר לחורבן בית המקדש, וכך נפסק להלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' תק"ס סעי' א'). שיעור אמה על אמה - לפי השיעור הגדול: 58 ס"מ על 58 ס"מ, ולפי השיעור הקטן 48 ס"מ על 48 ס"מ.

ה"משנה ברורה" (סי' תק"ס ס"ק ב') מביא כי בזמנו היו רבים שלא הקפידו על דין זה, וכתב ש"צריך עיון" מדוע הם נוהגים כך. המהרש"ם (בידעת תורה" או"ח סי' תק"ס) ניסה למצוא צד זכות לאותם שלא הקפידו על המנהג, כי באותה תקופה היו השלטונות מקפידים על חזות הבתים מבחוץ ומבפנים והיהודים ביקשו להמנע מעימות עמם. מעניין לציין, כי גם הגר"ח פלאג'י (הובא ב"כף החיים" סי' תק"ס ס"ק י"א), הצטער ביותר על אותם שאינם משאירים "זכר לחורבן" ואמר, כי בדוק ומנוסה שמי שישאיר בביתו זכר לחורבן כראוי וכיאות, סגולה תהא לביתו שלא יפול ולא ימוט.

אמנם, אדם שרכש בית מגוי, אינו צריך לגרד את הסיד הקיים, אך אם מסייד מחדש אינו רשאי לסייד את כל הבית ועליו לשייר אמה על אמה. אולם, אדם שרכש בית מיהודי שסיידו שלא כהלכה, חייב לגרד סיד זכר לחורבן (מ"ב שם).

בעל "לב העברי" (הגרע"י שלזינגר זללה"ה, הובא בספר "הבית" במילואים עמ' תפ"ד) כתב, כי בירושלים העתיקה אין צורך בעשיית "זכר" לחורבן שהרי בכל יום נשקף החורבן מחלונות הבית. אך דעתו יחידה היא ומנהג בני ירושלים מקדמת דנא לשייר אמה על אמה מאחר שחכמים שקבעו תקנה זו קבעוה לכל בני ישראל בכל מקום, ללא הבדל ("ארץ ישראל" מהגר"מ טיקוצניסקי סי' כ"ג סעי' ד' בשם זקני ירושלים).

"זכר" זה כמובן שצריך לראותו כדי להזכר בחורבן וכתב השו"ע (ענין מ"ב ס"ק ג' בבאור השו"ע) שיש לעשותו מול הפתח. ויש שכתבו, כי אם אין מקום בקיר שמול הפתח אפשר לעשות זאת על התקרה שמול הפתח (שו"ת "משכנות הרועים" סי' י"ח) במקום בולט. כמובן, שאין לעשות זכר לחורבן ולהסתירו על ידי ארון או וילון ("בירור הלכה" סי' תק"ס, וב"ספר הבית" שם בשם הגרע"י שליט"א).

מנהג מעניין אנו מוצאים ב"ילקוט אברהם" (או"ח סי' תרפ"ו), כי יש שנהגו בחודש אדר לכסות את ה"זכר לחורבן" בלוח עליו נכתב "משנכנס אדר מרבין בשמחה".

ציורים ושירים על ה"אמה על אמה": במשך הדורות היו שמצאו צורות מגוונות ביותר כיצד לעשות לעצמם זכר לחורבן. בשו"ת "קניין תורה" (ח"א סי' ק"יז) מביא מגדול אחד שהיה חורט על האמה של הטיח את התיבה ירושלים. הגדילו לעשות בעיר אחת גדולה (עדות על כך ב"שדי חמד" מערכת ז' אות י"ב) שהיו כותבים על האמה הלא מסוידת, שיר מחורז על חורבן ירושלים. היו גם שנהגו לצייר על אותו מקום את הכותל המערבי, ויש שציירו "דמות צדקיהו המלך" שנפל בשבי הבבלים.

ציורים ושירים אלו ניתן להוסיףם ל"זכר לחורבן", אך בפני עצמם, ללא קילוף הסיד, אין הם מספקים (פמ"ג מ"ז סק"א). מטעם זה גם כתבו הפוסקים כי אין להרבות בציורים על ה"זכר לחורבן" כי בסופו של דבר אמה על אמה זו תהא פינת חמד משיבת נפש ולא תמלא את ייעודה ("אבני ישפה" ח"א סי' קט"ז ועיי' עוד "כף החיים" סק"ח וב"יפה ללב" ח"ב סי' תק"ס).

דף ס/ב עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט

צלחת מצויירת זכר לחורבן

בסוגייתנו מבואר שכזכר לחורבן הבית, "עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר דבר מועט". כלומר, יש להחסיר תבשיל שהיה מן הראוי להגישו יחד עם התפריט של אותה סעודה, ואף יש לשייר מקום פנוי בשולחן, כדי שיהא ניכר שבמקום זה לא הונח מאכל פלוני, כזכר לחורבן. הלכה זו גם נפסקה ב"שולחן ערוך" (או"ח סי' תק"ס המשך בעמוד הבא)

המשך מעמוד קודם

סעי' ב', ובפוסקים מבואר, כי גם בסעודת מצווה יש לנהוג כן, לבד מסעודות שבתות וימים טובים. אמנם דנו הפוסקים אם גם בכל סעודה יומיומית שאוכל אדם בביתו יש לו לשייר כן (ט"ז וכה"ח שנחלקו בפרוש לשון השו"ע העורך סעודה "לאורחיים").

והנה, חרף דקדוק הפוסקים בבירור פרטי הלכה זו, לא נשמע אי מי הנוהג בה! תמיהה זו כבר העלה בעל ה"חיי אדם", והביאו בעל ה"משנה ברורה" (שם): "וצריך עיון, שכל זה אין נוהגין כלל". גם בעל ה"שערי תשובה" (שם) מתבטא בחריפות אודות הזלזול בעניינים שהם זכר לחורבן: "אך בדורות אלו יצאו להקל והקילו וחזרו והקילו, עד שכמעט נשכח מלב, ואין על מה להשען, וכן כמה דינים כיוצא, בעוונותינו הרבים, יצאו מה שיצאו".

לעומתם מליץ בעל ה"כף החיים" (אות י"ח), שאפשר שבזמן חז"ל, היה סדר מיוחד להגשת התבשילים לשולחן, וחסרון של תבשיל פלוני היה ניכר מאוד. ברם, בזמננו, חסרונם של תבשיל מסויים אינו מזכיר את החורבן אלא נתלה על ידי המסובים בחוסר יכולתם של בעל הבית להכינו. למרות זאת, הוא מסיים, שיש להניח מקום פנוי בלא קערה, ויכוין עליו שיהיה זכר לחורבן!

לפני זמן מה פורסם, כי אברך יקר שנגעו לליבו דברי היעב"ץ (סידור יעבץ פניי תשעה באב חלו ו' אות ד') הזועק: "אהה, מימי לא שמעתי ולא ראיתי מי ששם לב לזה, ממיעוט השגחה על דברי חז"ל, עם היות כל דבריהם כנחלי אש", הגה ברוחו להחיות מצוה זו, שהינה בבחינת "מת מצוה". בעידוד רבנים פנה האברך לצייר, ובקשו לעטר צלחת מאותן שמגישים בהן תקרובות לשולחן, בכיתובים ובאיורים אודות חורבן ירושלים. הנחת צלחת זו על שולחן, תסמל את חסרון התבשיל, זכר לחורבן.

דף ס"ב מיום שפשטה מלכות הרשעה

"יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה" - באלו אופנים?

ענייני החורבן והגלות נחתמים בסוגייתנו בדברי חז"ל האומרים, כי מן הדין, מיום שחרב בית המקדש ועול מלכות הרשעה הנושף בעורפו של עם ישראל אינו מניח לו לקיים תורה ומצוות כדבעי, היה על חכמי ישראל לגזור שלא להנשא, ושלא להוליד בנים, שכן, מוטב שזרע ישראל יכלה מאליו ולא יתבולל בין האומות. אולם, חכמים לא תקנו כן, משום שאין מתקנים תקנה שהציבור לא יוכל לעמוד בה.

בעלי התוספות (ד"ה "בדין הוא") מתקשים לפרש שכוונת הברייתא היא שעל חז"ל היה לתקן את ביטולה המוחלט של מצוות פרו ורבו, ולפיכך הם מבארים, שהיה עליהם לגזור על כל אדם להוליד בן ובת ותו לא.

בעל "תורת חיים" תמה על בעלי התוספות, שהרי יש כח ביד חכמים לעקור מצוות עשה מן התורה (עיי' יבמות זב/ב), כפי שאכן עשו בבטלם מצוות תקיעה בשופר בראש השנה ונטילת לולב בחג הסוכות כאשר הם חלים בשבת, ואם כן אין מניעה לפרש, שהיה עליהם לעקור מצווה זו לחלוטין.

אולם, בעל ה"קיצור שולחן ערוך", בספרו "פני שלמה" (בסוגייתנו) מיישב את דברי בעלי התוספות על פי דברי הט"ז, שהניח אבן יסוד להבנת המושג "יש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה". בשני מקומות ("שולחן ערוך" או"ח סי' תקפ"ח ס"ק ה', יו"ד סי' קי"ז) מבאר הט"ז, כי חכמי ישראל אינם עוקרים מצוות, כי אם עושים סייגים למצוות. היינו, כאשר חז"ל ראו צורך למנוע תקיעה בשופר בראש השנה שחל בשבת, הם עשו זאת רק משום שידעו כי המצווה תתקיים בשנים אחרות, ובבית המקדש ובמקום בית דין הגדול, כלל לא גזרו שלא לתקוע. לא זו בלבד, אלא אם התורה היתה מתייחסת באופן מפורש לתקיעה בשופר בשבת, גם אז לא היו חכמים מתקנים דבר הנוגד את המפורש בתורה. רק כאשר אין התייחסות מפורשת של התורה לנושא מסויים, ותקנת חכמים לא תעקור את המצווה לגמרי, כי אם תקבע את אופני קיומה, הוסיפו חכמים סייגים למצוות התורה. לפיכך, מתקבלת טענת בעלי התוספות, שחז"ל לא היו מתקנים שאין לישא נשים כלל.

מעניין לציין את הערתו של הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת "אגרות משה" אבה"ע ח"ד סי' כ"ט) על שיטת בעלי התוספות, הרי לעיתים יוולדו לאדם עשר בנות עד אשר זוכה הוא לראות את בנו הראשון ולהיפך. נמצא שכל משפחה תכלול מספר ילדים. ואילו בברייתא מבואר שאם היו חז"ל גוזרים את הגזירה היה "כלה זרעו של אברהם". משמע, איפוא, שהיו מבטלין לחלוטין מצווה זו.

מכל מקום, זוהי דעת בעלי התוספות. אולם, לדעת הראב"י (הובא במדרכי יבמות סי' ו) וראשונים נוספים, לו היתה נתקנת תקנה זו, היו חז"ל גוזרים בה שלא לישא נשים כלל, שהרי גמרתנו אומרת שבעקבות התקנה "ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלל מאליו", היינו, שיכלה מן העולם.

בהקשר לכך, נציין את דברי ה"מרדכי" (שם) שכתב, כי בימינו אין כופין אדם ששהה עם אשתו עשר שנים ולא זכה להפקד, לגרש את אשתו, כדי שישא אשה אחרת ויקיים מצוות פרו ורבו, ככתוב במשנה (יבמות ד/א), זאת, מאחר שבסוגייתנו מוכח, כי מן הראוי היה שלא לישא נשים כלל, ולפיכך, אין כופין על אנשים אלו לגרש את נשותיהם. [עיי' ברמ"א אבה"ע סי' א' סעי' ג' שכתב "ובזמן הזה נהגו שלא לכופ על זה... לא נהגו כמנה דורות לדקדק בענין הזיווגים" ועיי"ש בבאור הגר"א סי' י' שדברי הרמ"א הם על פי הימורדכי]. ועיי"ש מה שכתב דעתו להלכה על פי דברי התוס' והרא"ש בסוגייתנו, והוסיף "יוכל זה ג"כ בגזירת המלכות דוקא". היינו, שתקנה זו היתה מתאימה לתקופה בה יש גזירות שמד על קיום התורה והמצוות אך אין היא

המשך בעמוד הבא

דף ס"א וישא בלעם את עיניו וירא

עין הזכוכית

באחד ממחנות ההשמדה שהוקמו על ידי הנאצים ימי"ש, רעדו כל אסירי המחנה מאחד המקדים שנודע בעריצותו ובאכזריותו. קצין זה, בעל שתי עינים תכולות היה, אחת מהן היתה עין רגילה והשניה עין מזכוכית, ולא ניתן היה להבחין ביניהן. באותה לחישה בה היו לוחשים לאסירים החדשים שיהרו מפני העריץ בעל עין הזכוכית, היו מוסיפים, כי איש עדיין לא הצליח לגלות איזו מענינו עשויה זכוכית.

פעם אחת ביקש הקצין להשתעשע מעט, ולשם כך הוא קרא לאחד מן היהודים, הושיבו לפניו ואמר לו: "לכטח רעב היך. התבונן בשתי עיני. אם תדע איזו מהן עשויה זכוכית, אעניק לך מנת אוכל הגונה. אם תכזב ולא תדע, אירה כדור בין שתי עיניך".

התרכז היהודי המפחד בעיני התכולות של הנאצי, ולבסוף הצביע על אחת מהן "היא מזכוכית" אמר בבטחה.

מופתע מכישוריו של היהודי התעניין הקצין "זאת מניין לך? חברי הקרובים ביותר נכשלים בבחינה זו, כיצד ידעת אתה?". כאשר ראה הקצין כי היהודי חושש לענות, הבטיח לו כי כל רע לא יאונה לו. או אז השיב היהודי: "התבוננתי בשתי עיניך וראיתי, שאחת מהן אנושית יותר. הבנתי, כי עין זו עשויה מזכוכית..." ("אוצר חיים" ח"ד קל"ג).

דף ס"א ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה

סידורים ביום שישי

הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שח לתלמידיו, כי בעת שביקש בלעם לקלל את ישראל, הוא חיפש עבירה אשר כל בני ישראל נכשלים בה, כדי שקללתו תתפס בעיניה זו. לפיכך, חיפש בלעם את פתחיהם, כנאמר (בראשית ז/ו): "לפתח חטאת רובץ". אולם, משי"ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה", נכשל, אחר שנוכח, כי אמנם פה ושם יש חטאים, אך אין פתחיהם מכוונים, היינו, אין חטא אחד מסויים, אשר בו הכל נכשלים. **הגאון**, שביקש לחזק את סדר הלימוד ביום שישי בשיבתו, ישיבת סלוצק, אמר לתלמידיו, כי מנהגם לדחות את כל סידוריהם הפרטיים ליום השישי בשבת, גורם קניוח לסדר הלימוד ביום זה. אילו היו מפזרים את סידוריהם אלו על פני שאר ימות השבוע, לא היו פתחיהם מכוונים זה כנגד זה... והנזק היה פוחת לאין ערוך... (ספר "דרך עץ החיים").

דף ס"ב התקוששו וקושו קשט עצמך

השיר הגנוב שחזר לבעליו

רבים מאיתנו ממירים לביל שבת קודש את הזמר "יום שבת קודש הוא", שחובר על ידי רבי יהונתן.

האזניות בתחילת בתי השיר [אקרוסטיכון], מרכיבים את המילה "יהונתן חזק". מסופר, כי כתב היד של הזמר נגנב ממחברו בטרם הספיק להשלים את הבית האחרון. לימים, נזדמן רבי יהונתן לפונדק, ולתדהמתו הרבה החל אחד האורחים לומר שיר נפלא זה לפני הקהל, כשהוא מספר לכל כי הוא זה שחיבר אותו.

המום ומופתע כאחת ישב רבי יהונתן, שלא ידע את נפשו. מולו יושב גנב נאלח אשר גזל את כתב ידו ובו השיר והלה עוד מתהדר בנצות לא לו.

רבי יהונתן קם ומוחה בפני הקהל, וטען כי הוא הוא מתבר הזמר ולא אחר. במקום קמה מהומה והציבור לא ידע להחליט מי מהם צודק, עד אשר יהודי פקח מן החבורה הציע לשניהם כי מי אשר יוכל כעת לחבר בית נוסף לשיר זה, הוא מחבר השיר והשני הוא המתחזה.

בו במקום חיבר רבי יהונתן את הבית האחרון:

"קולי קולות יחדלון צַעַת־שִׁירִי יגְדֵלוּ, כִּי כִּסְלֵם יִזְלוּ, וְאֵל יִשְׁגִּיו גְּבוּלִי, בְּאוֹרֵחַ שִׁירִי נָפֵל חֲבֵלִי, הַתְּקוּשָׁשׁוּ וְאֵל תִּשְׁמְשׁוּ בְּגִזְרֵי שִׁירִי שְׁפָרָה לִי".

המשך מעמוד קודם
מתייחסת לכל זמני הגלות. לפיכך, לא בכל דור ניתן להשתמש בגמרתנו כהסבר לאי כפיית הגירושין.

עונג שבת פרשת בהעלותך

"אספה ליי" (יא/טו)
• ביטול חרמות ונידויים של הקהל
• אספה לי שבעים איש" (יא/טו)
• מדוע רבנים צריכים לקבל סמיכה?
• כתר תורה שמור לבעליו
• ותדבר מרים ואהרן במשה" (יב/א)
• לשון הרע על ילד קטן
• והאיש משה ענו מאד" (יב/ג)
• ענוהו ותורה
• אל נא תהי כמות" (יב/כ)
• חשיבותה של מחלקת העינים בבית
חולים
• קל נא רפא נא לה" (יב/ג)
• תפילה במקום בו שוהה חולה עדיפה
על נושאים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא
בספרי "מאורות הדף היומי" - ג' חלקים
עם מפתחות לפרשת השבוע
ניתן להשיג בחנויות הספרים
להזמנות חייג:

03-61-60-657

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות
הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל
אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מנצ'סטר: הר"ר שמואל קאהן 07976402928
בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
שווייץ: הר"ר רפאל מוסכר 014620030
בארצות הברית ניתן לקבל את הגליון
"מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
מידי שבוע בדואר לפרטים בטל. 718-253-6218

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל ב"ר צבי
ז"ל וזוגי מרת פראדל גיטל ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

מרת שושנה רייזל ברנד ע"ה
ב"ר שמואל ז"ל נלב"ע ו' סיון תשמ"ד
הר"ר אהרן ברנד ז"ל
ב"ר שרגא פיבוש ז"ל נלב"ע ז' טבת תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
חיים שלמה גוטסגנדה
ז"ל ב"ר ישראל שאול ז"ל
נלב"ע י"ד שבט תשנ"ו
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י נכדו ידידיה הר"ר שאול
חסדיאל ומשפ' שיחיו ב"ב

לעילוי נשמת
אבינו סבינו הר"ר מאיר נחום
ז"ל ב"ר צבי ז"ל
נלב"ע ט' סיון תש"מ
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י משפ' סנדרוביץ
שיחיו אנטוורפן בלגיה

לעילוי נשמת הר"ר
צבי איריש אייזנשטיין
ז"ל ב"ר אליהו מרדכי אייזנשטיין
ז"ל נלב"ע ד' סיון תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.
הונצח ע"י בנו שאול שחם
קרית קרייניצי

דף סא/א ולא את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים מעקה לגג, באיזה גובה, ג' טפחים או עשרה טפחים?

בעבר עסקנו במספר צדדים של מצוות עשיית מעקה לגג בית. במאמר זה נעסוק
בשיעור גובה המעקה שיש להתקין בגג הבית, אשר לא צויין על ידי התורה בעת
שקבעה (דברים כב/ח) "כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לגגך".

המקור הראשון לגובה המעקה מופיע ב"ספרי" (פ' כי תצא ס"ז), שכתב: "כמה הוא
מעקה, מעגלו גובהו שלשה טפחים, בית דורסו - עשרה". גדולי הדורות שעמלו
לפרש מילים אלו של ה"ספרי", הגיעו למסקנות שונות.

הסמ"ג (עשה מ"ט) מבאר, שלבור יש לעשות מעקה בגובה של ג' טפחים ולגג מעקה בן
עשרה טפחים. זוהי, איפוא, כוונת הספרי: "מעגלו" - בור שמאופיין בדפנותיו
העגולות (נצי"ב על הספרי), "ג' טפחים", ואילו "בית דורסו" - גג בית אשר משמש
למדרס רגל, "עשרה" טפחים.

לעומת זאת, בעל היראים (סי' רל"ד [דפוס ישן - מ"ה]) מפרש, כי "מעגלו" היינו: גובה
המעקה צריך להיות ג' טפחים, ו"בית דורסו עשרה", היינו: מקום הדריסה שהוא
הגג, חייב במעקה אך ורק אם גובהו הוא עשרה טפחים ויותר.

הרמב"ם (פרק י"א מהל' רוצח ושמירת נפש, הל' ג') קובע באופן ברור, כי "גובה המעקה אין
פחות מעשרה טפחים, כדי שלא יפול ממנו הנופל". אך הראב"ד משיג עליו מדברי
ה"ספרי" הנזכר (כ"פ הי"ב סוף משנה"י) ואומר: "דוקא במקום דורסו והוא מקום הנמוך
שבו, אבל שאר צדדין - שלשה טפחים". היינו, דווקא במקום שמשתמשים בו
הרבה יש לעשות מעקה בגובה של עשרה טפחים לפחות. אך ב"מעגלו" - סביב כל
הגג ["מעגלו" מלשון עיגול, סביב (נצי"ב שם)], שאין משתמשים בו, די בשלשה טפחים
בלבד (עיי' תוס' הרא"ש מ"ק יא/א ד"ה "ועושים מעקה").

והנה, הגאון מוילנא הוכיח ממשנתנו כדעת הרמב"ם, שאין מעקה פחות מעשרה
טפחים. שכן, במשנתנו מבואר, כי המוכר בית, מכר גם את גגו. אולם, אם הגג הינו
נכס שימושי בפני עצמו, אין המכירה כוללת את הגג. כאומדן לכך קובעת המשנה,
כי אם הגג מגודר במעקה בעל עשרה טפחים, הוא נחשב כראוי לשימוש. הרי לנו,
אומר הגאון, כי מעקה פחות מעשרה טפחים אינו נחשב כמעקה המגן על
הנמצאים על הגג, ועל כן אין הגג נחשב כבר שימוש. לפיכך, קבע הרמב"ם שיעור
זה של עשרה טפחים (עיי"ש, שהביא ראיה נוספת מהתוספתא בב"ק פ"ו, ואף שמדברי ה"ספרי" עולה
אחרת, פסק הרמב"ם כדעת משנתנו והתוספתא).

אולם, הנצי"ב ב"מרומי שדה" (בסוגייתנו), הוכיח ממשנתנו להיפך. לדבריו, לשון
המשנה "בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים" מוכיח, כי לעיתים יש מעקה
שאינו גבוה עשרה טפחים. שאם לא כן, היתה המשנה צריכה לומר "בזמן שיש לו
מעקה", ולכל ברור במה מדובר, שהרי אין מעקה פחות מעשרה טפחים... על כן
מבארת משנתנו, כי העושה מעקה בגובה של עשרה טפחים, שהוא גבוה מהשיעור
המקובל, קבע את הגג כמקום בפני עצמו שאינו מסתפח לבית, ולפיכך אינו נמכר
עמו ללא סיכום מפורש על מכירתו. להלכה נפסק ב"שולחן ערוך" (חור"מ תכ"ז סעי' ה')
כדעת הרמב"ם, שכל מעקה חייב להיות בגובה של עשרה טפחים לפחות.

בס"ד

שבת "מאורות הדף היומי"

במלון דן פנורמה תל - אביב שבת פרשת בלק, י"ב תמוז תשס"ב (22.06.02)

משפחת ידידי ואוהדי

"מאורות הדף היומי"

מוזמנים להשתתף בשבת שכולה קודש

לחיזוק הרוח והנפש בצוותא

בהשתתפות הרה"ג הרב אשר וויס שליט"א והרב שמחה כהן שליט"א

את תפילות השבת ינעם החזן העולמי יצחק מאיר הלפגוט

בלווי מקהלת חזנים ובניצוחו של ד"ר מרדכי סובל

לכיסוי הוצאות השבת, המחיר לזוג - 890 ש"ח [ב - 3 תשלומים ללא ריבית]

לפרטים והרשמה: חן תיירות רבי עקיבא 62 בני ברק טל 03-5790781 פקס 03-6194026

לפרטים נוספים, ניתן לפנות ל"מאורות הדף היומי" טל 03-6164725 פקס 03-5780243

* תוכנית עשירה ומגוונת * האוכל גלאט למהדרין